

Het verraderlijke herstel

De groei is terug. In tegenstelling tot wat de meeste economen begin vorig jaar verwachtten, is het economische herstel in Europa in de tweede helft van 1994 krachtig op gang gekomen. Voor de Nederlandse economie verwachten OESO en CPB dit en volgend jaar ten minste 3% groei. Dit zijn mooie cijfers. Maar het zijn ook verraderlijke cijfers. Ze wekken de indruk dat het uitstekend gaat met de economie, terwijl onderliggende problemen worden verdoezeld. Bovendien verhullen zij dat niet iedereen profiteert van het economische herstel. Wat heb je aan de groei, als je als schoolverlater niet aan de slag komt, als WAO-er je koopkracht ziet dalen of als ziekenhuisdirecteur geen geld hebt voor noodzakelijke investeringen?

In de media is veel aandacht besteed aan de spectaculaire winststijgingen van internationaal opererende bedrijven. De Nederlandse economie zou daar nauwelijks van profiteren omdat de winsten vooral aan buitenlandse overnames worden besteed. Verontwaardiging alom. Vergeten wordt dat tussen 1990 en 1993 het aandeel van de winst in de netto toegevoegde waarde van productie in Nederland slonk van bijna 13% tot een magere 5,75%. Investeren in risico-dragende activiteiten was ongunstiger geworden dan beleggen in staatsobligaties. Naarmate de internationalisering van de economie doorzet, wordt het steeds minder vanzelfsprekend dat winsten worden geherinvesteerd waar ze worden gerealiseerd. Het lokale investeringsklimaat wordt steeds belangrijker en de behaalde winst vormt daarvan tot op zekere hoogte een afspiegeling. Dat Nederlandse bedrijven in het buitenland investeren, is niet erg. De internationale positie van die bedrijven wordt daardoor versterkt. Als tegelijkertijd ook in eigen land de investeringsmogelijkheden maar voldoende aantrekkelijk blijven om ondernemers tot activiteit te bewegen.

De tweede zorg is dat de werkloosheid niet daalt. In het afgelopen jaar groeide de werkloosheid in ons land met 70.000 personen. Het aantal werkloosheidsuitkeringen nam zelfs met 100.000 toe. In krantencommentaren wordt al gesproken van 'jobless growth'. Over het hoofd wordt gezien dat er een flinke vertraging is tussen de groei van de productie en de groei van de werkgelegenheid. Als het conjunctuurherstel doorsijpelt naar de arbeidsintensieve binnenlandse sectoren, zal ook de werkgelegenheid aantrekken. Toch zit er een adder onder het gras. In de tweede helft van de jaren tachtig werden 500.000 nieuwe banen geschapen zonder dat dit leidde tot een vermindering van de werkloosheid. Er bleek een harde kern van werklozen te zijn die ook bij een opleving van de conjunctuur niet aan de slag kwam. Bovendien bleek die harde kern na elke economische inzinking te zijn gegroeid. Helaas zijn er weinig aanwijzingen dat de situatie op dit punt inmiddels is verbeterd.

De mooie groeicijfers verhullen ook dat de samenstelling van het Nederlandse exportpakket zor-

gen baart. Nederlandse bedrijven zijn sterk vertegenwoordigd op produktmarkten die weinig groei beloven zoals de voedingsmiddelen- en de bulkchemie-markt, maar blijven achter op snel expanderende markten met een hoge kennisintensiteit. Dat maakt de economie kwetsbaar voor conjuncturele schommelingen en is ongunstig voor de perspectieven op lange termijn. Daarnaast is er een groot verschil in concurrentiekracht tussen de internationaal opererende exportsector en meer in de luwte werkende binnenlandse sectoren. Door maatregelen die de mededinging bevorderen, wil het kabinet proberen het binnenlandse bedrijfsleven concurrerende te maken. Maar het zal nog heel wat moeite kosten dit beleid tegen alle weerstanden in door te zetten.

De opleving van de conjunctuur kan ook de sanering van de openbare financiën frustreren. Het halen van de EMU-norm voor het overheidstekort hoeft bij de hogere economische groei geen probleem te zijn. Maar het zou een grote fout zijn als het kabinet zich daarmee tevreden stelt, zoals ook Geelhoed in zijn nieuwjaarsartikel uiteenzet. Nederland behoort nog altijd tot de koplopers in de OESO wat betreft de hoogte van de collectieve uitgaven. Dit verschil wordt niet goedge maakt door een hogere produktiviteit als gevolg van betere collectieve voorzieningen. Integendeel, de groei van het bbp per hoofd blijft structureel achter bij die in omringende landen. Hoge collectieve lasten vormen steeds meer een concurrentienadeel. Hoewel het regeerakkoord goede voornemens bevat om het niveau van de collectieve uitgaven terug te brengen, kan de verbetering van de conjunctuur roet in het eten gooien. Belastingmeevalers maken de verleiding groot om harde maatregelen achterwege te laten. Dat bleek tijdens het tweede kabinet-Lubbers. Er is geen garantie dat het huidige kabinet het er beter af zal brengen. De verwickelingen rond de bezuinigingen op het hoger onderwijs vormen wat dit betreft geen bemoedigend teken.

De economische groei verbergt ook problemen die samenhangen met de ongelijker wordende verdeling. In toenemende mate komen de baten van de groei ten goede aan een beperkte groep werkenden. Door de flexibilisering van de arbeidsmarkt worden de risico's van het ondernemen steeds meer op werknemers afgewenteld. Voor grote groepen werknemers zijn de baanzekerheid en de inkomenszekerheid in de afgelopen jaren sterk afgenomen. Dit heeft een groter effect op de welvaartsbeleving dan een paar procent meer of minder groei. Wat hiervan de structurele gevolgen zijn is nog niet duidelijk.

De hoogconjunctuur biedt goede kansen om van structurele economische problemen verlost te raken. Maar tegelijkertijd is de prikkel het kleinst. Hoe verleidelijk is het niet om de ogen te sluiten voor de onbestendigheid van de nieuw verworven welvaart.

L. van der Geest